

Tiedeakatemit kansainvälisestä näkökulmasta (Jarmo Visakorpi)

Suomeen tarvitaan toimiva organisaatio huolehtimaan kansainvälisistä ja muista yleistieteellisistä suhteista. Eräät tiedeakatemiain jäsenet ovat suhtautuneet tällaisiin ajatuksiin varoen ja jopa kielteisesti vedoten resurssien niukkuuteen ja Suomen Akatemian tehokkaaseen ja arvostettuun toimintaan. Vaikka myönnänkin näiden perusteiden paikkaansapitävyyden katson kuitenkin olevan aihetta tiedeakatemiaorganisaation vahvistamiseen. Suomen Akatemia ei nyky maailmassa voi operoida valtiovallasta riippumattomien järjestöjen kentässä.

Julkaisin pari vuotta sitten tässä lehdessä kirjoituksen "Tiedeakatemit suomalaisessa tiedepolitiikassa" (*Tieteessä tapahtuu* 3/1999), jossa kirjoitin mm. että "Akatemioilla on kunniakas menneisyys mutta miten on tulevaisuuden laita?" Kun viime keväänä päättyi kaksivuotinen esimieskauteni Suomalaisessa Tiedeakatemiassa ja nyt vuoden vaihteessa myös puheenjohtajuus Suomen Tiedeakatemiain Valtuuskunnassa, kysymys on edelleen ajankohtainen.

Valtuuskunnan keskeiseksi tehtäväksi on muodostunut tiedeakatemioiden ulkomaisten suhteiden hoito. Toiminnan laajuus oli itsellenikin suuri yllätys. Uskon, että suomalaisilla tieteenharjoittajilla ja jopa tiedeakatemioiden hallitusten jäsenillä on varsin vähän tietoa kansainvälisten yleistieteellisten järjestöjen lukuisuudesta, verkostoista ja tehtävistä. Syytä olisi tuntea tämä kenttä paremminkin.

Kansainvälisten järjestöjen viidakko

Suomen Tiedeakatemiain Valtuuskunnan perustehtävänä on ollut edustaa tiedeyhteisöämme ICSUssa (International Council for Science) mikä on tapahtunut siten, että Valtuuskunta on välittänyt jäsenmaksuja ja matkakustannuksia varten valtiolta saatua avustusta tieteellisille unioneille sekä komiteoille (tällä hetkellä osaltamme 45 yhteisöä). ICSUn toiminnan painopiste onkin toimia juuri tieteenala- tai ongelmakohtaisten järjestöjen maailmanlaajuisena yhteistyöelimenä.

Mutta myös itse keskusjärjestö ja erityisesti sen erikoiskomiteat pyrkivät käsittelemään laajoja, yleistieteellisiä kysymyksiä mm. yleiskokouksissa, joihin Valtuuskunta on yleensä lähettänyt edustajansa. Tällaisia erikoiskysymyksiä ovat olleet EUn tekijänoikeusdirektiivin uudistaminen, josta ICSU sekä monet muut järjestöt ovat esittäneet huolestumisensa. Toinen tärkeä keskustelunaihe on ollut "capacity building in science".

Osittain siitä syystä, että ICSUn päähuomio keskittyy tieteenalakohtaisten yhdistysten toimintaan on sen rinnalle kasvanut toinen globaalinen, yleistieteellinen järjestö, IAP (InterAcademy Panel for International Issues), joka nyt on saanut viralliset säännöt. Yleiskokouksessa Tokiossa viime vuonna pääteemana oli "transition to sustainability in the 21st century". Jatkossa IAP tulee kehittämään jäsenakatemioidensa kanssa seuraavia teemoja: "health of mother and child, science education of children (with special emphasis on girls), capacity building of young academies of sciences ja science and the media".

IAPn rinnalle ja osittain sen toimesta perustettiin viime vuonna toinen järjestö, IAC (InterAcademy Council), jonka tarkoituksena on vaikuttaa nimenomaan kansallisiin hallituksiin ja kansainvälisiin järjestöihin kuten YK) tieteen edistämiseksi. IAPn yhteyteen perustettiin myös IAMP (Interacademy Medical Panel) huolehtimaan erillisten lääketieteellisten akatemioiden ja tiedeakatemioiden lääketieteellisten ryhmien yhteistyöstä. Humanistien yhteistyöstä huolehtii perustaltaan ranskankielinen UAI (Union Académique Internationale). Globaaliin järjestöihin voidaan lukea myös TWAS (Third World Academy of Sciences), jonka tehtävänä on tukea kehitysmaiden tutkimustyötä, mutta jolla on lisäksi monia tukijäseniä teollisuusmaista, kuten meidänkin Valtuuskuntamme. Järjestön varsin aktiivinen toimisto, joka huolehtii myös IAPn asioista, sijaitsee Triestessä.

Maailmanlaajuisiksi voimme katsoa myös tiedeakatemioiden ihmisoikeusverkoston, jota ylläpitävät Ruotsin tiedeakatemit.

Euroopassa toimii myös joukko muita järjestöjä, joista ylivoimaisesti toimintakykyisin ja tärkein on ESF (European Science Foundation). Tämän järjestön eräs vahvuus on siinä, että sen jäsenenä kustakin maasta on sekä valtiollinen tiedeorganisaatio kuten Suomen Akatemia että tiedeyhteisöä edustava tiedeakatemia

kuten Suomen Tiedeakatemiain Valtuuskunta. Suomen osalta juuri Suomen Akatemialla onkin koordinatiovastuu yhteistyöstä ESFn kanssa.

ALLEA (All European Academies) sensijaan on eurooppalaisten tiedeakatemioiden yhteiselin ja on toistaiseksi joutunut haeskelemaan rooliaan vahvan ESFn rinnalla. ALLEAN toimisto on uuden presidentin myötä siirtynyt Hollannin varsin aktiivisesti toimivan tiedeakatemian vastuulle, joten tulevaisuus voi tuoda muutoksia. Näiden lisäksi Euroopan alueella toimii henkilöjäsenyyteen perustuvia tiedeakatemiatyyppejä yhdistyksiä kuten Academia Europaea sekä Euroscience.

Eurooppalaiset organisaatiot ovat viime aikoina kiinnittäneet paljon huomiota Euroopan komission ohjelmaan yhteisen eurooppalaisen tiedealueen (ERA= European Research Area) muodostamiseksi. Näissä suunnitelmissä on tuotu esiin mm. ajatus, että jotkut EUn virastojen tehtävät voisivat siirtyä järjestöjen tehtäväksi ja että yleensäkin tiedeyhteisön osuutta suunnittelussa ja päätöksenteossa tulisi lisätä. Organisaatioitahan tätä varten on riittämiin!

Suomi sinnittelee mukana

Yksittäisten maiden tiedeakatemioiden tehtävät aina silloin tällöin Valtuuskunnalle ehdotuksia yhteistyöstä, esim. tutkijanvaihdosta. Tällaiseen toimintaan ei Valtuuskunnalla yksinään ole ollut resursseja. Sensijaan Pohjoismaiden tiedeakatemioiden edustajia on tavattu perinteisesti vuosittain. Nytemmin on näihin kokouksiin liitetty myös Baltian maiden tiedeakatemioiden tapaaminen joka toinen vuosi. Nämä kokoukset ovat olleet käytännöllisesti katsoen puhtaasti informatiivisia keskustelutilaisuuksia.

Tämä edellä kuvattu järjestöjen runsaus on tietysti melkoinen ongelma pienelle maalle kuten Suomelle. Kokousedustajamme ovatkin yleensä vastustaneet uusien rinnakkaisjärjestöjen perustamista mutta tuloksetta.

Tietysti voi jättäytyä pois jonkun järjestön toiminnasta mutta minkä? On hyvin vaikeata ennustaa missä syntyy vaikuttavaa ja aktiivista toimintaa. Valtuuskunta suhtautui esimerkiksi hyvin passiivisesti IAPn toimintaan mutta juuri siellä näyttää syntyvän monia uusia aloitteita. Eräs ratkaisu olisi, että voisimme valita yhteisen kokousedustajan muiden pohjoismaisten tai pohjoismaisten ja baltialaisten tiedeakatemioiden kanssa. Tämä teoriassa hyvä ratkaisu tuskin toimisi käytännössä.

Valtuuskunta on kuitenkin pystynyt saamansa valtionavun tuella huolehtimaan siitä, että Suomi on ollut edustettuna kaikkien edellämainittujen järjestöjen tärkeimmissä kokouksissa. Lisäksi Valtuuskunnan pääsihteeri Heikki Solin on ALLEAN ja UAI:n hallituksen jäsen.

Suomi osallistuu siis tähän kansainväliseen toimintaan, mutta tarvittavia jatkotoimia varten ei ole ollut voimavaroja. Jatkotoimilla tarkoitan sitä, että meidän tulisi voida levittää järjestöjen kautta saatua tietoa tiedeyhteisöömme sekä tukea tieteenharjoittajien osallistumista järjestöjen projekteihin. Myös tieteenharjoittajien osallistumista julkiseen keskusteluun tieteen suurista kysymyksistä niin kotimaassa kuin ulkomaillakin pitäisi voida stimuloida.

Tämän kansainvälisen toiminnan hyödyntämiseksi olisikin saatava aikaan aktiivista vuorovaikutusta sekä Suomen Akatemian että opetusministeriön kanssa.

Tiedeakatemiajärjestelmäämme vahvistettava

Käsitykseni on, että tarvitsimme todella toimivan organisaation huolehtimaan näistä kansainvälisistä ja muista yleistieteellisistä suhteista. Eräät tiedeakatemioidemme jäsenet ovat kyllä suhtautuneet tällaisiin ajatuksiin varoen ja jopa kielteisesti vedoten resurssien niukkuuteen ja Suomen Akatemian tehokkaaseen ja arvostettuun toimintaan. Vaikka myönnänkin näiden perusteiden paikkaansapitävyyden katson kuitenkin olevan aihetta tiedeakademiaorganisaation vahvistamiseen.

Suomen Akatemia ei nyky maailmassa voi operoida valtiovallasta riippumattomien järjestöjen kentässä. Tämän organisaatiovahvistuksen tulisi perustua lisätyn valtionavun ohella myös Suomen Tiedeakatemiain

Valtuuskunnan ja itse tiedeakatemioiden suhteiden uudelleentarkastelun. Nythän olemassa olevasta personaaliunionista huolimatta kaikki kansainväliset asiat jäävät vain Valtuuskunnan hoitoon vaikka tiedeakatemiollakin olisi omaa mielenkiintoa niitä kohtaan. Samalla tulisi tarkastella myös Tieteellisten seurain valtuuskunnan asemaa tässä suhteessa.

Viime aikoina on esitetty myös ajatus "vanhan" Suomen Akatemian henkiinherättämisestä. Tähän en kyllä näe mitään aihetta edes kansainvälisestääkään näkökulmasta tarkasteltuna. Sensijaan jo 1600-luvun alussa Euroopassa syntynyt ja globaalisesti levinnyt tiedeakatemiajärjestelmä näyttää voivan maailmalla hyvin ja sen vahvistamiseen Suomessakin olisi nyt korkea aika.

Kirjoittaja on Suomalaisen Tiedeakatemian ja Suomen Tiedeakatemian Valtuuskunnan entinen esimies ja puheenjohtaja sekä Tampereen yliopiston entinen rehtori.